

elements of the legal situation of the slovenian ethnic group in Italy and of the italian in Yugoslavia, Ljubljana 1974; v Le Livre Slovene (št. 3—4, 1973), pa je objavljena uvodna študija Janka Jerija Slovenci v Italiji in Avstriji (Slovenes in Italy and Austria in Jožeta Koruze: The contribution of the border regions to the slovene literature in its earlier periods.

V dokumentacijskem delu ponatiskujemo ustne referate slovenskih udeležencev na kongresu v Trstu (navajamo jih po abecednem redu) Fusillija, Hajdosa, Jerija, Klemenčiča in Poliča. Referata Jerija in Klemenčiča sta avtorizirana, medtem ko so ostali trije povzeti po »Primorskem dnevniku« (13. in 14. julija 1974).

Leo Fusilli

JAMSTVO ZA KULTURNO ŽIVLJENJE ITALIJANSKE MANJSINE V SLOVENIJI

Prof. Leo Fusilli je govoril o problemih italijanske nacionalne skupnosti, ki živi v SR Sloveniji, in predvsem o njeni kulturni problematiki. Uvodoma je ugotovil, da se je število Italijanov v letih po drugi svetovni vojni žal občutno skrčilo iz znanih razlogov, tako da jih je danes ostalo le nekaj tisoč. Vendar pa ima število relativno važnost glede uživanja nacionalnih pravic, ki jih jamčijo zvezna in republiška ustava ter občinski statuti. V tej zvezi je Fusilli dejal, da so temeljne pravice etničnih skupin določene v zvezni ustavi, da pa pritiče posameznim republikam naloga, da najdejo še boljše in bolj napredne rešitve za zaščito narodnosti, pri tem pa prepuščajo tudi občinam realizacijo ustavnih določb. SR Slovenija je na jasen in točen način definirala položaj in pravice obeh nacionalnih skupnosti — italijanske in madžarske — ki živita v tej republici.

Za prvi člen slovenske ustave označuje SRS kot demokratično in samoupravno socialistično skupnost slovenskega naroda italijanske in madžarske narodnosti. S tem se priznava obema nacionalnima skupinama kot avtohtonima komponentama funkcija subjekta v življenju države ter se s tem omogoča njihovo enakopravno vključevanje v samoupravne odnose in v sistem odločanja. Prav zaradi tega se Italijani v SRS, čeprav številčno predstavljajo pravo manjšino, ne čutijo državljane druge stopnje, drugačne od ostalih, pač pa enakopravne glede pravic in dolžnosti ter zaščitene glede tistih pravic, ki preprečujejo asimilacijo in jamčijo ohranitev nacionalnih značilnosti.

Poročevalec je nato navedel ustavno določbo, ki predvideva prisotnost nacionalne skupnosti v samoupravnih organih odločanja, predvsem pa se je ustavil ob ustanovitvi samoupravnih interesnih skupnosti za vzgojo in kulturo, ki jih sestavljajo izključno Italijani in v okviru katerih lahko skrbijo za razvoj lastne kulture, vzgoje in sredstev javnega obveščanja ter razvijajo stike z matično državo v korist lastnega kulturnega in jezikovnega razvoja. Skupnosti enakopravno odločajo skupaj s pristojnimi občinskimi organi oziroma s pristojnimi interesnimi skupnostmi glede vseh vprašanj, ki zadevajo razvoj italijanske kulture, šolstva in vzgoje, tiska, sredstev obveščanja in založništva. Obstaja tudi pravica veta proti sklepom, ki bi bili v nasprotju z interesi in z razvojem narodnosti.

Prof. Fusilli je nato ugotovil, da je kulturna dejavnost italijanske narodnosti raznolika in v nenehnem razvoju. Občinske skupščine finančno podpirajo to kulturno dejavnost, kot tudi kulturne odnose z matično državo. Posebno važno vlogo ima v tej zvezi šola. Da bi omogočili razumevanje in ustvarili dvojezični ambient in mentaliteto, se že več let poučuje v italijanskih šolah narodnostno mešanih ozemelj slovenščina, medtem ko se v slovenskih šolah poučuje italijanščina. Študij drugega jezika je obvezen že v prvem razredu osnovne šole, vendar pa obveznost postopoma postaja zgolj formalnost, saj so tako starši kot učenci zainteresirani za spoznavanje jezikov, ki so v rabi v vsakodnevem življenju. Poročevalec je nato omenil sredstva javnega obveščanja. Poleg tiska v italijanščini, za katero skrbi založništvo EDIT iz Reke, razpolaga italijanska skupnost v Kopru z radijsko postajo in televizijskim studiom. Radio oddaja 13 ur programov v italijanščini, televizija pa povprečno dve uri in pol dnevno. Na splošno lahko rečemo — je dejal poročevalec — da sta ti dve važni sredstvi obveščanja na razpolago italijanski narodnostni skupnosti, ki se jih lahko svobodno poslužuje za zadoščevanje lastnih potreb kulturnega razvoja. Končno želim — je zaključil svoje poročilo prof. Leo Fusilli — da bi iz naših dosedanjih pozitivnih izkušenj lahko črpali nove energije in nove spodbude za še učinkovitejše akcije, kajti družbenopolitični, gospodarski in kulturni razvoj terja vedno nove, boljše in bolj ustrezne rešitve, ki bi lahko zadovoljile pripadnike nacionalnih skupin.

Ferenc Hajòs

DVOJEZIČNO ŠOLSTVO V SRS NA PODROČJU MADŽARSKE MANJŠINE

Ferenc Hajòs, predstavnik madžarske narodnostne manjšine, ki živi na območju SR Slovenije v občinah Lendava in Murska Sobota, je svoje poročilo posvetil dvojezičnemu šolstvu na tem območju, ki je bilo uvedeno z zakonom z dne 9. aprila 1962. Zakon je bil potreben zato, ker je dotlej okrog 50 odstotkov otrok madžarske narodnosti obiskovalo slovenske osnovne šole, kar ni bilo v skladu z ustavnim načelom o nemotenem razvoju madžarske narodnostne manjšine. Zakon o dvojezičnih šolah je določal, da morajo te šole ob doseganju splošnih, vzgojnih in izobraževalnih smotrov prispevati še k svobodni uporabi in popolni enakopravnosti jezika narodnosti z jeziki jugoslovanskih narodov, k spoznavanju kulture narodnosti in njihovega matičnega naroda, k organskemu razvoju narodnostne manjšine v duhu enakopravnosti in bratstva jugoslovanskih narodov in narodnosti ter k takim odnosom v šoli, da so narodnosti element prijateljskega zблиževanja med sosednjimi narodi in državami in spodbuda za tvorno mednarodno sožitje.

Položaj madžarske narodnosti kot avtohtone skupnosti v SR Sloveniji ureja tudi ustava SR Slovenije iz leta 1973, ki zagotavlja v posebnem poglavju enakopravnost madžarskega jezika na narodnostno mešanem območju s slovenskim jezikom, možnost uporabe lastnega jezika, izražanje in razvijanje svoje kulture in v ta namen tudi ustanavljanje organizacij. Nadalje ustava določa, da SR Slovenija skrbi za razvoj vzgoje in izobraže-